

Bijlage 5:

De visie op Israël in de theologie van de Nadere Reformatie

5 In de CGK van Dordrecht-Centrum is een pilotproject uitgevoerd. Deze gemeente verdiepte zich in de visie op Israël in de theologie van de Nadere Reformatie. We kregen een eindverslag met een groot aantal bijlagen. Daarin wordt inzicht gegeven in het vele dat in deze gemeente gedaan is.

10 Bijlage 5A: Eindverslag van de werkgroep Nathanael t.b.v. kerkenraad
Bijlage 5A.1: Lees-avonden met Van Campen
Bijlage 5A.2: Avond met Bart Wallet
Bijlage 5A.3: Kerkbode – meditaties
Bijlage 5A.4: Kerkbode – artikelen met stand van zaken
Bijlage 5A.5: Kerkbode – verslagen van avonden
15 Bijlage 5A.6: Zondagschool
Bijlage 5A.7: Excursie Amsterdam
Bijlage 5A.8: Muzikale avonden

20 U kunt een nog uitgebreider overzicht van de onderdelen (met links naar de desbetreffende pdf.bestanden) vinden op onze website www.kerkenisrael.nl/studie

25 Hieronder vindt u door deputaten gemaakte verslagen van de tweede, derde en vierde leesavond met dr. Van Campen.

Bijlage 5.1 Verslag van de tweede leesavond in Dordrecht

30 Tijdens de tweede avond op 30 november 2017 staat de visie van Wilhelmus á Brakel (1635-1711) op Israël centraal. Wilhelmus was de zoon van de bevindelijke predikant Theodorus á Brakel (1608-1669). Hij was lange tijd (1683-1711) predikant in Rotterdam en had van huis uit de liefde voor Israël meegekregen. In die tijd was er in Nederland een Brits echtpaar, dat via een brief aan het Britse Parlement hun landgenoten opriep om het Joodse volk te steunen. Zij wilden de Joden op schepen naar Israël brengen, het Beloofde Land.

35 Brakels visie op de toekomst is niet los te zien van wat er destijds leefde in Engeland en Schotland. Het Puritanisme trad bewust in het spoor van de Reformatie met zijn drie sola's: *sola fide, sola gratia, sola scriptura*. Wel had het Puritanisme eigen accenten, met name wat betreft de eschatologie. Een goede voorbereiding op de dood en de eeuwige toekomst behoorde tot haar vroomheid, maar er was meer en dat betrof het wereldwijde handelen van God, Zijn heilsplan, met daarin een belangrijke rol voor het Joodse volk.

40 Er waren in die tijd veel contacten met Joden in Amsterdam, die uit Spanje en Portugal waren gevlucht. De gesprekken met hen en het onderzoek van de profeten leidden tot een zeer concrete toekomstverwachting. Op basis daarvan lagen de schepen zelfs al klaar!

W. Greenhill schreef een lijvig commentaar op de profetieën, waarbij het commentaar op Ezechiël 37 illustratief is voor het nieuwe zicht op dit hoofdstuk. De herleving van de botten werd niet direct uitgelegd als een persoonlijke herleving (wedergeboorte), maar als het

geestelijke en nationale herstel van het Joodse volk. En wat Paulus schrijft in Romeinen 11, waar hij spreekt over het geopenbaarde geheimenis, is gebaseerd op Jesaja en Jeremia.

Men ontdekte ook dat de profetieën een gelaagdheid hebben, dus meerdere vervullingen kunnen krijgen, evenals dat het geval is in profetische delen van het Nieuwe Testament, bijv. de Openbaring. De rode draad is, dat God nog altijd een plan heeft met Israël: Zijn verbondstrouw kan door Israëls ontrouw niet teniet gedaan worden.

Grote bezwaren kwamen er bij Brakel tegen het denken, dat in de Bijbel voor ‘Israël’ de kerk gelezen moet worden (de vervangingsleer). Overal in de Bijbel betreft ‘Israël’ het concrete Joodse volk, de Joodse natie, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament. ‘Gans Israël’ in Romeinen 11:26 betreft het concrete Joodse volk, de natie, dus in die tekst gaat het om het nationale herstel van het Joodse volk. Daarmee wordt volgens Brakel niet bedoeld, dat alle Joden hoofd voor hoofd wederom geboren zullen worden, evenmin als dat het geval is met gedoopte heidenen. Ondanks deze beperking was er bij hem wel sprake van een brede verwachting. Brakel verwachtte eerst een terugkeer van het Joodse volk naar het land Israël en dan een nationaal geestelijk herstel, zich daarbij baserend op Ezechiël 37. Met grote spanning zag hij uit naar die dag, waarvan de precieze tijd niet wordt genoemd in de Bijbel, maar die zeker zal aanbreken!

Letten op de tekenen der tijden, waakzaam zijn, hoort volgens Brakel bij een levend geloof. Hij zag intens uit naar de vervulling van de Bijbelse profetieën. Omdat de satan nog niet gebonden is geweest, verwachtte hij het duizendjarig rijk nog. Een glorietijd voorafgaand aan de jongste dag, waarin ook de schepping zal delen. Of Brakel een chiliast was? Hierover zijn de meningen verdeeld. Dr. T. Brienens meent van wel, anderen, waaronder drs. C.J. Meeuse, niet. In Rotterdam leefde het chiliasme destijds wel, gelet op de gebeurtenissen daar rond proponent Everhard van Someren, een duidelijk aanhanger van het chiliasme, die door zijn preek een rel veroorzaakte en ter plekke tijdens de kerkdienst werd verweten: ‘Gij zijt een quaker, gij zijt een lasteraar!’ Uiteindelijk werd Van Someren op het stadhuis ontboden en gearresteerd.

Van Brakel kan gezegd worden dat hij het Chiliasme wel afwees, maar dat was een afwijzing van dat Chiliasme dat in de vorm van het *pre-chiliasme* kwam. De laatstgenoemde stroming verwachtte een duizendjarig vrede-rijk na een eerste wederkomst van Christus en vóór de definitieve wederkomst (een vrede-rijk inclusief het herstel van Israël). Wel geloofde Brakel in een bloeitijd voor het einde van de geschiedenis, waarin de Joden nog een bijzondere plaats zouden krijgen. Volgens van Campen kan daarom waarschijnlijk wel van Brakel gezegd worden dat hij een *post-chiliast* is geweest. D.w.z. chiliast in gematigder vorm, zodat hij wel een bijzondere tijd zag aanbreken voor het Joodse volk, maar pas daarna de wederkomst zag plaatsvinden.

In het derde deel van de Redelijke Godsdienst behandelt Brakel het bijbelboek Openbaring en de positie van Israël. Er komt een herdruk van dit werk, maar de Nederlandse uitgever laat het derde deel ervan achterwege. Volgens dr. Van Campen komt er zo een verminkte herdruk: juist het deel over Israël wordt weggelaten en dat is zeer te betreuren. Volgens hem is dat te vergelijken met een restauratie van de Nachtwacht, waarbij er eerst een stuk vanaf wordt afgesneden en dan gezegd wordt: ‘Zo is het ook wel voldoende!’ Waarom is men zo bang voor het vrede-rijk waarover Jesaja spreekt? Op die vraag zegt Van Campen, dat het oude vervangingsdenken blijkbaar nog diep in de botten zit, wat volgens hem blijkt uit het niet

uitgeven van het derde deel. Op basis van Romeinen 11 is er z.i. sprake van een grootse geestelijke toekomst voor Israël, waarin de volken zullen delen en wat opzien zal baren.

Bijlage 5.2. Kort verslag van de derde leesavond

- 5 Op de derde leesavond heeft dr. Van Campen ons bepaald bij Henricus Groenewegen. Groenewegen laat weer andere aspecten zien, die de bestudering van hem de moeite waard maken. Met name de profetische theologie en de periodisering van de geschiedenis spelen bij hem een belangrijke rol. En: van Groenewegen is ook een indrukwekkend gebed voor Israël bekend waar we volgens de inleider het nodige van kunnen opsteken.
- 10 Ter introductie kregen we de stelling gepresenteerd: *‘De belangrijkste dienst die wij Israël kunnen bewijzen is het gebed!’* In de lezing werd ons meegegeven welke plaats Henricus Groenewegen innam binnen de nadere reformatie. Hij behoorde bij de zgn. ‘Coccejanen’, navolgers van Coccejus die als theoloog een school van volgelingen achter zich had verzameld. Coccejus legde nadruk op de verschillende verbonden en had grote aandacht voor
- 15 de heilshistorische voortgang in deze handelwijze van God. Groenewegen vinden wij dus onder zijn leerlingen.

Deze theoloog besteedt veel aandacht aan de ontvouwing van Gods heilsplan in de geschiedenis en met name is bij Groenewegen opvallend de aandacht voor profetische theologie en de uitgebreide periodisering van de geschiedenis, waarbij de voortgaande

20 geschiedenis van het Joodse volk werd getekend in een ketting van verschillende periodes. Deze ‘periodenleer’ was voor Groenewegen een soort hermeneutische sleutel geworden om tot de betekenis van teksten door te dringen.

Groenewegen verwacht duidelijk een mooie toekomst voor Israël. Hij heeft drie werken gepubliceerd n.a.v. Romeinen 11:25-27. Voor hem stond het toekomstige herstel van Israël

25 vast, na de val van de antichrist en een bekering van Israël, hoewel hij ook meende dat *de wijze waarop* dit zou gebeuren voor ons nog *verborgen* is.

Bijzonder was deze avond de bespreking van het indrukwekkende gebed van Groenewegen (zie bijlage 4.6). Er werd doorgesproken over wat de aanwezigen opviel in dit gebed en de leerpunten die wij er voor vandaag in kunnen vinden.

30

Bijlage 5.3. Het gebed van ds. Groenewegen voor Israël

(behorend bij de derde leesavond)

- ‘O God Abrahams, Isaaks en Jacobs uwer Dienstknechten en Gunst-genoten en van haar Zaad tot in duysenden Geslagten! (...) Voor de Voeten van u hoog-waardige Heerlikhejd en
- 35 Genade werpen zig onderdanig in ’t stof neder wy Heydenen, van natuuren uw Vyanden en Vremdelingen van uw Heylig Borgerschap, nogtans door u onbegrijpelike genade (...) overstort met alle uwe Geestlijke Zegeningen in den Hemel in Christo, in-geplant in het Huysgesin Abrahæ (...). Onfang dog in uwten Schoot in gunste dese onse inwendige Hert en Ziele-zorgen voor de behoudnisse van u arm gevangen Volk Israël; dit Reuk-werk onser
- 40 Gebeden laat voor uw als een Avond-offer op-klimmen. ’t Volk met welker voor-Vaders gy u Genaden Verbond hebt op-geregt voor veele Eewen, de Kinderen uwer Dienst-knechten leggen onder dat swaar oordeel der verhardinge nu zoo veele Eewen lang gedrukt: haar Land onder den Ban en verwoestinge, haar Stad en Heyligdom door de vuur-vlamme verteerd: haar Puyn in alle vier Winden, en haar Stammen in alle des Werelds hoeken verstrooyd (...) uw Woord

is haar een besloten en versegeld Boek. Zy lesen en spreken daar in het oordeel tegen haar zelfs, en onderschrijven haar doodlik slot-vonnisse. (...) Gedenk dog eens aan u Heylig ende onveranderlik eewig Verbond met uwe Knechten en haar Zaad opgeregt.

- 5 Gy Jehovah en word niet verandert, hoe kan dan het Zaad Jacobs verteerd worden. Uwe Genaden-giften en roepingen zijn onberouwelijk. Zal dan haar ongeloove uw geloove te niet doen? (...) Zy hebben u; 't is waar; door-steken, ô lieve Heyland.
- 10 Zy hebben dat quaad boven alle gruwelen, dat schen-stuk gedaan : Maar het behaagt u oneyndige barmhertigheyd zig te oeffenen ontrent dood-waardige voor-werpen ontrent de elendigste Schepsels: gy hebt voor haar gebeden: Vader vergeeft het haar; want zy en weten niet wat zy doen: vertoon nu aan uwen Vader als den waren Hoogen-Priester de kracht van u voor-biddinge en verdiensten t' haren goede. Versoen eens haar Land 't geen nu onder de verwoesting zoo veel Eewen heeft gelegen (...) En hier werpen zig gesamentlik, met ons,
- 15 voor uwen Throon neder, de Eerstelingen van dat Zaad Abrahams die gy door onsen geringen dienst uwen Zoone hebt gewonnen, ende storten hare klagte voor u aangesigte uyt (...) O Jesu doe dog te niet alle magt en geweld die zig tegen u Woord en Geest en Coninkrijke verset, die zoo grooten Zaligheyd verhindert. Heelt de breuken van u Gereformeerde Kerke.
- 20 Verbrijsel ons Herte door uwe Oordeelen. Maak ons gesegende werk-tuygen tot Bekeeringe van u Volk: Neem den aanstoot uyt het midden van uw Volk weg (...) zoo zullen wy Joden en Heydenen t'zamen uw dienen, en Gy Jehovah zult een zijn en uw Name een; en gy zult Coning zijn over de gantsche Aarde.'

Bijlage 5.4. Kort verslag van de vierde avond

De laatste van de vier avonden was vooral gewijd aan Theodorus van der Groe. Hij behoorde tot de laatsten van de Nadere Reformatie.

- 25 Ook van der Groe was beïnvloed vanuit het Coccejanisme, maar daarbij moet ook worden genoemd de invloed van het Puritanisme (met name uit Schotland). Opmerkelijk is dat hij zijn visie op Israël niet zozeer verwoordde in theologische verhandelingen, maar in enkele preken. Een andere bron, naast deze predikaties, vormt de voorrede die Van der Groe toevoegde aan de Nederlandse vertaling van de verklaring op de twaalf kleine profeten van de Schotse
- 30 puritein Hutcheson.

- 35 Bij van der Groe staat het verbond centraal. Ook bij hem is er een periodenverdeling (zeven tijdperken), waarbij hij de perioden echter niet ziet als verschillende verbonden, maar als verschillende openbaringsvormen van het ene genadeverbond dat God na de zondeval met de mens heeft opgericht en dat gefundeerd is in het werk van Jezus Christus, de Middelaar van het verbond.

- Van der Groe is er vast van overtuigd met deze periodenleer de toegang tot het Woord van God gevonden te hebben. Daarmee krijgen we een 'voornamen sleutel' in handen voor het goede begrip van met name de profetische gedeelten van de Bijbel. Mits ze geestelijk verstaan worden.

- 40 Van der Groe had een sterk pessimistische visie op de toekomst van de wereld: zoals Israël onder Gods gericht kwam, zal het de hele wereld vergaan. Maar tegen deze donkere achtergrond lichtte voor hem positief op de verwachting die hij voor Israël had vanwege Gods verbond.

- 45 Als de laatste heidenen zullen ingegaan zijn, en er geen heidenen meer geroepen en bekeerd zullen worden, dan zal de Here niet langer wachten met het herstel van zijn oude Joodse volk. Van der Groe rekent met een bloeitijd voor Israël die zal komen na de val van de antichrist en bekering in Israël. Daarom leeft ook bij hem een sterke toekomstverwachting, gericht op de

wederkomst van Christus. Hij komt (met andere vertegenwoordigers van de Nadere Reformatie) in de buurt van de post-chiliasten, de meer gematigde chiliasten die de wederkomst na het duizendjarig rijk plaatsen (aldus dr. Van Campen).

5 Tijdens deze avond maakte dr. Van Campen ons ook duidelijk dat lang niet alle vertegenwoordigers van de Nadere Reformatie de vervangingsleer hadden losgelaten. Sommigen hielden er toch nog aan vast. Bovendien kon het zelfs bij sommige predikers soms vreemd door elkaar lopen: zowel de strenge afwijzing van Israël als de merkbare betrokkenheid bij dit volk. Wel is er door de Nadere Reformatie gezorgd voor een onderstroming in het kerkelijk leven in Nederland, waar liefde voor Israël zich heeft ontwikkeld. Van Campen betreurt het
10 echter dat na de Nadere Reformatie vanuit de kring van kerkelijke leiders en kerkelijke vergaderingen helaas weinig aandacht meer is gegeven aan het Joodse volk.

Volgens dr. Van Campen is heden ten dage vooral de adventstijd een soort ‘testcase’ welke visie op Israël een predikant heeft. Als voorbeeld noemt hij preken over de Lofzang van Simeon. Simeon spreekt van een Licht tot verlichting der heidenen en tot heerlijkheid van
15 Israël. Ook bij theologen die officieel de vervangingsleer zullen ontkennen blijkt, dat zij niet zien in die tekst wat er staat. De gelaagdheid van zo’n tekst wordt niet onderkend. Er wordt duidelijk gesproken over heerlijkheid voor ‘Israël’ waarvoor Jezus is gekomen.

En wie zich afvraagt waarom bezinning op Israël nodig blijft, moet bedenken dat het hier gaat om de bezinning op Gods trouw aan Zijn beloften! Als God niet trouw zou zijn aan Israël,
20 waarom dan wel aan mij?! Gods trouw aan Israël is ook voor ons moedgevend.